

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חומם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1233

מסכת נדרים ע"ה-פ"א ♦ כלים ז', א' - ז', ג'

בס"ד, ט"ו טבת תשפ"ג

השבוע בגליון

- ♦ בגדים נאים בסעודה שלישית
- ♦ הקמת נדר והפרתו - שני צדדים של מטבע או עניינים נפרדים?
- ♦ "על כן יהיו בעיניכם כאילו הייתי פורטם" - הדי ב"כאילו"?

- ♦ הבעל שניתנו לו כארבעים ושמונה שעות להפרת נדר אשתו
- ♦ בעל ששמע בשבת שאשתו נדרה
- ♦ לבישת בגדי שבת במוצאי שבת
- ♦ האריז"ל - בגדי שבת עד לאחר מלווה מלכה

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

השבוע נציג בפניכם סיפור קצר מתוך הסיפורים שהצטברו על שולחן המערכת.

כשלימוד בטלפון הוא מסירות נפש

לפעמים אנו שומעים או קוראים סיפורים מדורות עברו, אי שם בעיירות שכוחות, עם פריצים זועמים שמגלבים בידיהם, ומביעים השתאות נוכח מסירות נפשם של אבותינו, אשר לא זנחו את התורה הקדושה ולמדוה בצר ובמצוק.

לפני שנים אחדות ביקר בארץ ישראל הרב אברהם ענטבי שליט"א, נשיא קהילת שובה ישראל שבואנוס איירס שבארגנטינה. בשהותו בארצנו הוא הגיע למשרדי מאורות הדף היומי וביקש לספר את המעשה הבא, שהוא נושא עמו מילדותו:

אבי, ר' דוד ז"ל, היה גם כן נשיא קהילת שובה ישראל.

לפני כארבעים שנים, בתקופת המהפכה הצבאית בארגנטינה, קשה היה להסתובב בלילות ברחובות, כל שני אנשים שהלכו יחד - נעצרו ועוד כהנה וכהנה. באותה תקופה היה אבי ז"ל לומד כל ערב עם הרב יוסף אוחנא שליט"א, רב בחיפה בקרית מוצקין. באחד הלילות הלך אבי לבית הכנסת ושוטרים חמושים עצרו אותו ואמרו לו שאינו יכול לעבור ברחוב של בית הכנסת, "חזור הביתה אם אינך רוצה להיעצר".

אני זוכר שאבי חזר הביתה, ולפתע צלצל הטלפון, על הקו היה הרב אוחנא ששאלו מדוע אינו מגיע

דף ע/ב הפרת נדרים

הבעל שניתנו לו כארבעים ושמונה שעות להפרת נדר אשתו

"וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִישָׁהּ יָגִיד אוֹתָהּ וְהִפְרִי אֶת נִדְוָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִכְּטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נִפְשָׁהּ" (במדבר ל"ט). בפסוק זה מגבילה התורה את אפשרות הבעל להתיר את נדריה של אשתו. בו ביום שבו הוא שומע כי נדרה - הוא רשאי לבטלו, כחלוף היום כבר אינו יכול לבטלו.

בסוגייתנו מובאת מחלוקת תנאים מהו ה"יום" שהקציבה התורה לבעל ולאב להפר את הנדר. חכמים סוברים עד שקיעת החמה של אותו יום שבו שמע את הנדר, שהרי אמרה תורה **"ביום שמעו"**. ואילו רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון נוקטים שהם יכולים להפר את הנדר בעשרים וארבע השעות לאחר ששמעוהו, כי כוונת התורה ב"יום" היא ליממה שלמה, מעת לעת.

משנתנו נוקטת כדעת חכמים, וכה היא אומרת: "הפרת נדרים כל היום, יש בדבר להקל ולהחמיר, כיצד? נדרה בלילי שבת - יפר בלילי שבת וביום השבת עד שתחשך. נדרה עם חשכה - מפר עד שלא תחשך, שאם חשכה ולא הפר - אינו יכול להפר". כלומר, אפשר להפר את הנדר עד שקיעת החמה של יום השמיעה, ולפיכך, אם שמע את הנדר בליל שבת, למשל, עומדים לרשותו כל הלילה וכל היום שאחריו, אך אם שמע את הנדר ביום השבת לפני שקיעת החמה, אינו יכול להפר אלא עד השקיעה בלבד.

התמיהה המתבקשת על לשון המשנה היא, מדוע התנא מכנה זאת **"קולא וחומרא"**? הרי לפי השיטה השנייה, שהבעל יכול להפר את הנדר מעת לעת, לעולם עומדים לרשותו עשרים וארבע שעות להפר את הנדר, ואילו לפי השיטה בה נוקטת משנתנו, פעמים שעומדים לרשותו עשרים וארבע שעות ופעמים שפחות. מהי ה"קולא", איפוא, בשיטה זו?

הר"ן מבאר כי אכן אין כאן "קולא" לעומת השיטה החולקת, אך בדרך זו המחישה המשנה את התנאים המשתנים לפי שיטה זו התלויים בזמן שבו שמע הבעל את הנדר.

הבה נהנה מהסבר נפלא מבית מדרשו של הגאון רבי יוסף רוזין זצ"ל, הידוע בכינוי הרוגאצובי, הפותר תמיהה זו באחת.

מה דינו של בעל ששמע את נדרה של אשתו, אך לפתע נאלם דום, היה לאלם ואינו יכול לבטל את הנדר כי יש צורך שיאמר בפיו כי הוא מבטלו. למחרת דיבורו שב אליו ועתה הוא חפץ

זעילוי נשמת

מרת **זיסל אוסלקה** ע"ה
ב"ר פנחס יוסף הלוי ז"ל
גלב"ע י"ח בטבת תשס"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה ידידיה הר"ר **שלמה לוי** הי"ו
זוג' מרת **עדינה** תחיל' וב"ב - תל אביב

זעילוי נשמת

ר' **משה איסר פינקלשטיין** ז"ל
ב"ר חיים יוסף יצחק ז"ל
גלב"ע י"ח טבת ה'תשע"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **יששכר בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל
גלב"ע י"ו בטבת תשנ"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף יואל פריש** ז"ל ב"ר נפתלי הרצקא ז"ל

גלב"ע ט"ז בטבת תשע"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י חתנו **שאל חסדיאל** שיח' ובני המשפחה

נר ה' נשמת אדם

לבטל את הנדר? היכול הוא? מחד גיסא, נשלמה ותמה מכסת ה"יום" שהוקצבה לו, מאידך גיסא, הן לא היתה לו אפשרות לממש את זכותו לבטל את הנדר.

בתלמוד הבבלי אין התייחסות למקרה זה אך בתלמוד הירושלמי (פרק י הלכה ח) נאמר כי שאלה זו תלוייה במחלוקת התנאים שהוזכרה מעלה. לפי רבי יוסי ורבי אלעזר עם חלוף היממה פוקעת זכותו לבטל את הנדר. אולם, לפי חכמים המניחים את עיקר הדגש על "יום שמעו", אומר הירושלמי, לדעתם אפשרות ביטול הנדר חולפת רק אם הבעל והאב היו מסוגלים לשמוע ולהפך בכל הזמן שהוקצב להם. אם לאו - כשיתפקחו מאילמותם יעמוד לרשותם אותו יום עד שקיעת החמה.

מעתה, לפי חכמים הנוקטים שהבעל והאב יכולים להפך עד שקיעת החמה, יתכן מקרה שבו יעמדו לרשותם כמעט יומיים תמימים. הא כיצד? אם האשה נדרה בלילה, והם יכלו להפך כל הלילה וכל היום, אך רגע לפני השקיעה הם נאלמו. לימים שבו והתפקחו בלילה, עתה שוב עומד לרשותם יום שלם להפרת הנדר... זוהי הקולא שיש בשיטה זו על פני השיטה החולקת, אשר לפיה לעולם עומדים לרשותם עשרים וארבע שעות ותו לא. זהו שאמרה משנתנו: "הפרת נדרים כל היום" - עד השקיעה, "יש בדבר להקל" - אם החריש הבעל, שבכך יעמדו לרשותו שעות נספות לביטול, כשיתפקח, "יש בדבר להחמיר" - שפעמים עומדים לרשותו פחות מעשרים וארבע שעות...

דף ע"ב נדרה בלילי שבת

בעל ששמע בשבת שאשתו נדרה

משנתנו מסבירה עד מתי מותר לאב ולבעל לבטל נדר של הבת ושל האשה והיא נוקטת בדוגמה של אשה שנדרה בליל שבת - רשאי בעלה להפך לה את הנדר עד מוצאי שבת. אם נדרה לפני השקיעה של צאת השבת, רשאי בעלה להפך את נדרה רק עד מוצאי שבת. כלומר, לעולם רשאי הבעל להפך את הנדר עד שקיעת החמה של היום שבו שמע כי נדרה.

רבים עסקו בשאלה מדוע המשנה מביאה כדוגמה את שבת דווקא?

הר"ן כותב כי בכך מלמדתנו המשנה כי מותר להפך נדרים בשבת, אפילו אם נדרים אלה אינם צורך השבת [כמבואר בגמרא, מפני שלאחר השבת כבר לא יוכל הבעל להפך]. הרא"ש מסביר זאת באופן פשוט ביותר: רצון המשנה להמחיש שהיום הולך אחר הלילה ואם שמע את נדרה בלילה יכול להפך גם ביום שאחריו. מכל ימות השבוע השבת ממחישה זאת ביותר, כי אנו נוהגים שבת בלילה וביום שאחריו, לכן נקטה המשנה בדוגמה של נדר ששמע הבעל בשבת.

גדולי האחרונים עסקו גם הם בשאלה זו ולהלן שני הסברים משובבי נפש.

אפשר להפך בזמן תוספת שבת? בספר יד שאול כותב, כי אלמלי המשנה אפשר שהיינו מסתפקים שמא יכול הבעל להפך עד מוצאי שבת ממש ולא רק עד שקיעת החמה, שהרי אנו נוהגים את דיני השבת עד צאת הכוכבים... ושמא נאמר כי דין השבת ישפיע גם על דין הנדרים ועד צאת הכוכבים נחשב "יום שמעו". זאת השמיעתנו המשנה לכל נסתפק בדבר אלא נתיר נדרים שנשמעו בשבת, עד שקיעת החמה בלבד...

החפצים מהם נדרה אינם מוקצה: השלמי נדרים כותב, כי בכך השמיעתנו המשנה שהחפצים שמהם נדרה עצמה אינם מוקצה עליה במהלך השבת. כלומר, אף על פי שהקצתה אותם מדעתה בערב שבת, בכל זאת מאחר שאשה הנודרת על דעת בעלה נודרת, היה בדעתה כי נדרה הוא רק באם יסכים בעלה ולפיכך אין הדברים הללו מוקצה...

הלכה למעשה בעל ואב יכולים להפך נדרים בשבת, מפני שהלכה כדעת התנאים שאין להם אפשרות להפך את הנדר כי אם ביום השמיעה ולא מעת לעת [ראה מחלוקת זו במאמר הקודם], ואם לא יותר להם להתיר את הנדר בשבת שבה שמעוהו, לא יוכלו להתירו לעולם. ברם, התרת נדרים על ידי חכם אינה נעשית בשבת ושלשה טעמים בדבר:

א. יש בכך משום טירחה (משנה ברורה סימן שמ"א סעיף א').

ב. הפרת הנדר וביטולו נחשבים 'דיבור של חול' (שער הציון שם בשם הלבוש).

ג. הפרת נדר או ביטולו נראים כעריכת דין, והרי אסרו חז"ל לערוך דין בשבת (פרי מגדים משבצות זהב סימן שמ"א ס"ק א').

דף ע"ז א מפירין נדרים בשבת לצורך השבת

לבישת בגדי שבת במוצאי שבת

גדולי הפוסקים מזכירים את סוגייתנו העוסקת בהפרת נדרים בשבת בדיונים לגבי לבישת בגדים לפני השבת ואחריה. את הקשר המעניין בין שני נושאים שונים אלה מצא בעל שו"ת גור אריה יהודה (תאומים, חלק א' או"ח סימן י"ג).

ללמוד. אבי הסביר לו את המצב ואז אמר לו הרב אוחנה: "הבה נמסור נפש ללימוד תורה - נלמד בטלפון!" צריך להבין שבאותה תקופה מי שהיה משוחח ארוכות בטלפון היה מסתכן בחקירות צולבות של סוכנים חשאיים וגלויים, במהלך היה עליו להסביר מדוע דיבר כה ארוכות, עם מי? על מה? ועוד כהנה וכהנה. כל ימי לא אשכח את אבי לומד ארוכות בטלפון מתוך מסירות נפש ללימוד התורה הקדושה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. טל: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף ע"א ומה כאן ראשי המטות

רק ראשי המטות נודרים ונשבעים

מדוע נאמרה פרשה זו לראשי המטות דווקא? כי רק למי שמקיים "את ה' אלוך תירא אותו תעבוד" נאמר גם בהמשך "ובשמו תשבע". יחידי סגולה אלו הם ראשי המטות ומנהיגי ישראל. להם, המותרים להשבע ולידור, נאמרה פרשה זו... (מאור ושמש).

דף ע"א ראשי המטות... ביחיד מומחה

התרה יחיד מומחה

מדוע נכתב דין זה בראש הפרשה דווקא? משם שכל עניינם של נדרים ראוי הוא להחשב כהוספה על התורה, והרי "בל תוסיף" נאמר. אולם, כיון שניתן הנדר בהפרה והתרה, אין זו הוספה על התורה שהיא נצחית. לכן בראש הפרשה נזכר דין היתר נדרים בידי חכם, כי רק בגינו מתאפשר כל עניין הנדר (שם משמואל בשם אביו הגה"ק בעל אבני נזר זצ"ל).

דף ע"א דברים שיש בהן ענוי נפש

לא לשמוע כלי זמר - עינוי!

על הפסוק "כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש" כתב בעל הטורים כי המילה לענות מופיעה פעם נוספת בתנ"ך: "למנצח על מחלת לענות". כלי שיר הוא ובא הדבר לרמוז, שאם נדרה שלא לשמוע כלי שיר, הרי זה נדר עינוי נפש, ובעלה מפר לה!... (ועיין בספר פרדס יוסף במדבר ל/לו שדן בחידוש זה).

דף פ"א/ה זההרו בערבוביאת

רק בבבל יש להזהר

מדוע דוקא בני ארץ ישראל הזהירו כן את בני בבלי? משום שערבוביאת מביאה לידי שעמומיתא ו"תמהון לב" (כדברי הר"ן). הרי רק בחז"ל נאמר שיהיה "לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש" (כאמור לעיל, כב/א). לפיכך הזהירו על כך בני ארץ ישראל את בני בבלי... (מהריב"ע), ובהקדמת סידור בית יעקב. עיי"ש שמבאר גם את שאר האזהרות).

דף פ"א/ה זההרו בבני עניים שמהן תצא תורה

מהן בעמלם בתורה

דרש רבי יוסף מסלוצק: **בהיותם** מחוסרי ספרים הרי הם מתייגעים למצוא תיווך לקושיותיהם. 'מהם' עצמם, מהם דייקא, תצא תורה... (דרשות רבי יוסף מסלוצק, עמוד 49).

דף פ"א/ה זההרו בבני עניים שמהן תצא תורה

עדיין נותר בכך

כתב תלמיד הגר"ח מולאז'ין בשמו: "...והיינו שבני עניים מקבלים פעולה בהישיבה יותר מבני העשירים, מפני שאבותיהם לא הרבו עליהם בהוצאות שכן לימוד, ונשאר אצלם הכל בכח, ובהישיבה מוציאים מכח אל הפועל. ולא כן בני העשירים שכבר הוציאו עליהם למלמדים

מופלגים, כל מה שיש בכוחם הוציאו אל הפועל...
...ומזה תקיש לשאר אופנים... (כתר ראש, ס"ח).

דף פא/ וזרעו במים רבים

פוסק בענייני עגונות

פירש המהרש"ם: זרעו יהי כה גדול עד שיפסוק בשאלות החמורות של עגונות שבעליהם טבעו בים וכיוצא... (דעת תורה, הקדמה).

דף פא/א שאין מברכין בתורה תחילה

על גשמיות ברכו קודם

אדם אוהב תורה מברך את בנו שיהיה תלמיד חכם וצדיק, ורק לאחר מכן מברכו שיזכה גם לגשמיות ופרנסה, על מנת שיוכל לעסוק בתורה. לא כן אדם שאינו אוהב תורה. הוא מברך את בנו שיהיה עשיר, ובדרך אגב מזכיר שיהיה גם תלמיד חכם.
כן נהגו אף הם: הם לא ברכו בתורה תחילה, אלא הקדימו ברכות על גשמיות... (עוללות אפרים).

דף פא/ב לא יחל דברו

לא יהרוג דיבורו

כה אמר רבי זאב וולף מסטריקוב בשם אביו רבי אברהם מטשכנוב:
לא יחל דברו - יחל לשון חלל, הריגה. אדם שאינו עומד בדיבורו, כביכול הוא הורג את דיבורו; כי לדיבור יש חיות, ואי קיומו הרי הוא הריגתו... (פרדס יוסף, מטות).

נגדי שבת בציפורי ובטבריה: את דבריו הוא פותח בדברי האגודה (שבת סימן קמ"ג), מן הראשונים, המביא כי יש אומרים שבתקופות קדומות היו שנהגו לכבד את השבת בלבישת בגדי השבת לפני כניסתה והיו שנהגו לכבדה בכך שהמשיכו ללבוש את בגדי השבת לאחר יציאתה. לכך התכוון רבי יוסי בדבריו המפורסמים (שבת ק"ח/ב): "יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בציפורי" - בטבריה כיבדו את השבת בכך שלבשו בגדי שבת מבעוד יום לפני כניסת השבת. בציפורי כיבדוה בכך שלבשו בגדים גם במוציאי השבת. אמר רבי יוסי, ראוי ללבוש בגדים לכבודה הן לקראת כניסתה והן לאחר צאתה...

נעבור לגמרתנו.

מכך שמשנתנו מביאה דוגמה של הפרת נדרים הנעשית בשבת, מסיקה הגמרא כי משנתנו סוברת שחז"ל לא גזרו לבלתי הפר נדרים בשבת קודש, ומשנתנו סוברת כי מותר לבטל בשבת גם נדרים שביטולם אינו צורך השבת. זאת מניין? שהרי המשנה מביאה דוגמה של אשה שנדרה "סמוך לחשכה" - זמן קצר לפני יציאת השבת, ואומרת, שבעלה רשאי לבטל את נדרה עד חשיכה. ה"מפרש" מסביר כי כוונת הגמרא שוודאי אין ביטולו של נדר זה מצורך השבת, שהרי אם נדרה שלא תאכל או לא תשתה, הן כבר אכלה ושתתה במהלך השבת ואין לה צורך לאכול ברגעים הספורים שנותרו עד צאת השבת, ואם נדרה שלא לענווד תכשיטים, אף בביטול נדר זה אין משום צורך שבת כי ממילא נהגו להסיר את תכשיטי השבת עם חשכה. כדברים הללו עולה גם מדבריו הקצרים של הר"ן.

הרי לנו כי מעיקר הדין אין צורך לכבד את השבת בבגדים ובתכשיטים בצאתה, כי אם לא כן אלא יש צורך לכבד את השבת בצאתה, מדוע הוכיחה הגמרא שבשבת מותר לבטל נדרים שאינם צורך השבת? הרי זה צורך כבוד השבת!

לדבריו אלה התייחס המהרש"ם (דעת תורה סימן רצ"ט סעיף י') ודחאם, כי יתכן אמנם שכך נהגו בפועל אך אין להסיק מן המשנה כי כך הדין. כלומר, כפי שנכחנו לדעת בטבריה היו שנהגו כך ובציפורי היו שנהגו כך, ומאחר שבפועל היו שלא נהגו לכבד את השבת בבגדים נאים לאחר צאתה ואף הקדימו את החלפת בגדי השבת סמוך לחשיכה, הפרת הנדר אינה נחשבת צורך שבת כי ממילא לא תכבד את השבת בתכשיטים.

האריז"ל - בגדי שבת עד לאחר מלווה מלכה: הלכה למעשה כתב האגודה וכן המגן אברהם (או"ח סימן רס"ב ס"ק ב') בשמו, כי יש ללבוש בגדי שבת עד אחרי ההבדלה. בספר יסוד ושורש העבודה (סוף חלק שני) מביא בשם האריז"ל, שאין להסיר את בגדי השבת עד לאחר אכילת סעודת "מלווה מלכה".

אף כשחל תשעה באב במוציאי שבת, כתבו הפוסקים שאין להסיר את בגדי השבת לפני צאת הכוכבים, אך לאחר צאת הכוכבים ואמירת "ברכו" של מעריב, או אמירת "המבדיל בין קודש לחול", יש להחליף את הבגדים. הסרתם לפני כן מהווה אבילות בפרהסיא בשבת ואין לנהוג כן.

בגדים נאים בסעודה שלישית: מעניין לציין את שמביא בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ד סימן ל"ד) משמו של חסיד אחד, שנהגו אנשי מעשה ללבוש לקראת סעודה שלישית בגדים נאים ומכובדים יותר מכל השבת. טעם מנהגם זה מיוסד על פי הקבלה שמבארת שזמן סעודה שלישית הוא הנעלה ביותר מכל שאר שעות השבת, והוא הנקרא בלשון הזוהר (חלק ב' דף פח/ב) "רעוא דרעוין": "ביומא דשבתא, כד מטא עדן דצלותא דמנחה רעוא דרעוין אשתכח ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה וכל דינין מתכפיין ומשתכח רעותא וחדו בכלא". תרגום: ביום השבת, כשבא זמן תפילת המנחה, רצון הרצונות נמצא, והעתיק הקדוש [-הקב"ה] מגלה את רצונו, וכל הדינים נכפים, ונמצאים רצון וחדוה בכל. כך הוא בתורת הנסתר, אך בתורת הנגלה לא נמצא מקור לכך.

דף עט/א

הקמת נדר והפרתו - שני צדדים של מטבע או עניינים נפרדים?

במאמר שלפנינו נזכה לטעום במקצת ממהלך לימודם של שניים מגדולי ישראל, ונהנה מהגדרות חדות כתער אשר עוצבו על ידם בעמל רב.

הכל יודעים כי אב ובעל רשאים להפר נדר של בת ושל אשה.

בתקופה האחרונה אנו לומדים כי אם האב [או הבעל] "קיים" - אישר - את הנדר, שוב אין הוא יכול להפירו. כמו כן, אם האב הפר את הנדר אין הוא יכול לבטלו, או כנוסח הרווח: "אין הקמה [אישור] אחר הפרה, ואין הפרה אחר הקמה".

רבינו הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל (בחיודויו לרמב"ם הלכות נדרים פרק י"ג הלכה כ"ב) מציע להבחין בין שני המקרים, לפי שהגדרותיהם שונות לחלוטין. מדוע אב שהפר את נדר בתו אינו יכול לשוב ולקיימו? מפני שאין את מה לקיים... הנדר פג ואיננו עוד, שהרי הוא ביטלו. כלומר, אין כאן דין

לעילוי נשמת

מרת **חנה צירל וינדרבוים** ע"ה

ב"ר ישראל יעקב ז"ל נלב"ע י"ד בטבת תשס"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אלתר אהרון יצחק הרשקוביץ** ז"ל

ב"ר יוסף ז"ל נלב"ע י"ז טבת תשע"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שושנה ברגר** ע"ה

ב"ר אברהם שיוביץ ז"ל נלב"ע י"ט בטבת תשע"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י משפחות **לוסטיג, קוק וקרמל** הי"ו

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר הירש** ז"ל

ב"ר יהושע צבי ז"ל נלב"ע כ' בטבת תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת **הירש** שיחיו - ירושלים

לעילוי נשמת

הרבנית **מאשה מרקוביץ** ע"ה

בת ר' נחום יואל הלוי ז"ל נלב"ע י"ט בטבת תשל"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו

הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחיו

האומר לפרט את **סוגי** הנדרים השונים שאפשר כי נדר, הוא מדגיש: "והנה מצד הדין המתחרט והמבקש התרה - צריך לפרוט הנדר. אך דעו נא רבותי כי אי אפשר לפרטם, כי רבים הם. ואין אני מבקש התרה על אותם הנדרים שאין להתיר אותם. על כן יהיו נא בעיניכם כאילו הייתי פורטם".

דברים אחדים עלינו לברר בנוסח זה ומתוך כך יתחדדו ידיעות חשובות ביותר.

"אי אפשר לפרטם כי רבים הם?" השאלה העיקרית היא, אם "מצד הדין המתחרט והמבקש התרה - צריך לפרוט הנדר", יעשה נא זאת! כיצד הוא מתחמק מדין זה על ידי שאומר "דעו נא רבותי כי אי אפשר לפרטם, כי רבים הם... על כן יהיו נא בעיניכם כאילו הייתי פורטם"? יניח נא מר את עיסוקיו, יישב יום או יומיים ויפרט את כל נדריו! הן באיסורי תורה עסקינו! ובכלל, מאימתי ההלכה מכירה ב"כאילו הייתי פורטם"? אם צריך לפרט - יפרט, מהו "כאילו" זה.

זאת, ועוד: נניח לרגע לתמיהה זו ונתבונן בנוסח בקשתו מן המתירים, האין הוא נראה מבולבל לחלוטין? בין הודעתו כי מעיקר הדין צריך לפרוט את הנדר לבין הסברו כי יראו אותו כאילו היה פורט אותם, הוא משחיל משפט בלתי מובן בהקשרו: **"ואין אני מבקש התרה על אותם הנדרים שאין להתיר אותם.** על כן יהיו נא...". נפתח בהלכה.

למרבה ההפתעה הדין הקובע שעל הנודר לפרט את נדריו אינו מופיע במסכת נדרים כי אם במסכת גיטין (לד/ב), בה נחלקו אמוראים אם על הנודר לפרט את נדרו לפני המתירים והלכה נפסקה (שולחן ערוך י"ד סימן רכ"ח סעיף י"ד) שעליו לפרט. רבים מן הראשונים גם סוברים שהוא צריך לפרט את **עילת** נדרו, "ואם לא פירט - אין התרתם התרה" (שולחן ערוך שם ובש"ך ס"ק כ"ה). בגמרא מבואר כי טעמה של הלכה זו "משום מילתא דאיסורא". כלומר: יתכן שנדרו הוא על דבר איסור שאין להתיר אותו ולפיכך תקנו חז"ל שאין להתיר נדר בלא שאחד המתירים עומד על טיבו של הנדר.

אולם תקנת חז"ל שאין לערוך התרת נדרים בלא פירוט הנדר מתייחסת לנדרים שהמבקש התרה זוכר אותם! אך אם אדם מבקש לערוך התרה כללית לנדרים **שאינו זוכרם**, אי פירוטו את אותם נדרים אינו מעכב את התרתם (שבלי הלקט הלכות יום הכיפורים סימן ש"ז). לפיכך הוא אומר להם: "מצד הדין המתחרט והמבקש התרה - צריך לפרוט הנדר, אך דעו נא רבותי כי אי אפשר לפרטם כי רבים הם". כלומר: אין הוא אומר שזמנו קצר ולכן אינו פורט את הנדרים, אלא אינו **זוכר** אותם. בהמולת השנה הוא הוציא מפיו דברים שונים וקבלות שונות והם נשכחו ממנו, ועליהם הוא מבקש התרה. מאחר שכך, לא חלה עליהם תקנת חז"ל שיש לפרטם בעת ההתרה ועל כן "יהיו נא בעיניכם כאילו הייתי פורטם", שהרי במקרה זה אין צריך לפרטם.

ברם, בכך עדיין אין די, שהרי עילת תקנת חז"ל שיש לפרט את הנדר, נובעת מן החשש שיתרו נדרים שאסור להתירם! ומניין לנו שבין שלל נדריו השכוחים אין נדרי איסור שאין להתירם? לפיכך הוא מדגיש בין לבין: "ואין אני מבקש התרה על אותם הנדרים שאין להתיר אותם". אל נא תחששו פן אני מבקש להתיר נדרי איסור, כי רק את הנדרים שאפשר להתיר אני מבקש להתיר..."

הבנו, איפוא, לאשורה, פיסקה אחת בנוסח התרת נדרים והעולה ממנה היא המסקנה הבאה, כפי שכתב רבינו יעקב מליסא בסידורו דרך חיים, שהתרת הנדרים בערב ראש השנה מועילה רק לנדרים שהנודר אינו זוכר אותם בשעת ההתרה, ורק לנדרים שאינם נדרי איסור. ברם, אם הנודר זוכר את הנדר עליו לפרט לפני אחד המתירים, כולל את סיבת נדרו.

או הלכה, אלא **מציאות** פשוטה המונעת מן האב כל אפשרות להמשיך לעסוק בנדר שהיה ואיננו עוד. לעומת זאת אב שקיים את הנדר אינו יכול לבטלו מפני שכך היא **ההלכה**, שהרי הנדר קיים ויש את מה להפר, אלא שקבעה התורה שלאחר שהאב קיים את הנדר הרי הוא שריר וקיים ואינו יכול לבטלו.

ואילו החזון איש זצ"ל (בגליונותיו להגר"ח, שם) טען כי אין הדבר כן. עלינו לדעת שהתורה קבעה כלל אחד: לאב ולבעל ניתנה זכות להביע דעה חד-פעמית, אם לחיוב, אם לשלילה. זהו מקור כל הסיבות הקובעות את פרטי הדינים הנוגעים לאב - הבעת דעה חד-פעמית ותו לא! ולאחר מכן דעתו מקובעת לנצח ללא אפשרות שינוי. אפשר ללכת לחכם להתיר את הנדר, אך דעת האב היא כפי שהובעה בפעם הראשונה שהביעה. נסביר את הדברים במילים אחרות: נכון הוא שלאחר שהנדר בוטל על ידי האב באמת אין את מה להקים, אך לא זו ה**סיבה** שבעטייה הסתלקה זכות האב להכריע מכאן ואילך, אלא מפני שמלכתחילה הוגדרה סמכותו של האב להבעת דעה אחת בלבד.

[משעמדנו על דעתם הבה נתבשר מהמשך דבריו של רבי חיים מבריסק, אשר מסביר רמב"ם מוקשה לאור ההגדרות שקבע, כלהלן. במסכת קידושין (נ/ב) טובע רבה כלל: "כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו". כלומר: ביצוע שתי פעולות סותרות ברגע אחד אינו גורם לכך שהן יחולו, ואפילו לא אחת מהן תחול. כגון: המקדש את אחות אשתו, לא חלו הקידושין כי הוא אסור בה. אם יקדש אדם שתי אחיות בבת אחת, לא יחולו קידושיהן, שהרי אינו יכול לקדשן בזה אחר זה, ולא יחולו קידושין אף לא באחת מהן.

מכאן נשוב לענייני נדרים. גמרתנו דנה מה דינו של אב ששמע את בתו נודרת, ובמשפט אחד קיים את הנדר וביטלו? הוא עשה, איפוא, שתי פעולות סותרות זו לזו, שהרי אם הוא מקיים - אינו יכול להפר, ואם או מפר - אינו יכול לקיים. הגמרא פושטת ספק זה בהביאה את דברי רבה: "כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו". לגמרא היה כה פשוט מהי המסקנה שיש להסיק מדברי רבה, עד שהיא אינה טורחת לבאר את הדברים. הדעת נותנת כי כוונתה שדבריו לא יחולו וכאילו לא אמר כלום, לאור הכלל ש"כל שאינו בזה אחר זה" - האב אינו יכול להפר ואחר כך להקים, או להיפך, "אפילו בבת אחת אינו" - מאומה מדבריו לא יתקיים. והנה, למרבה הפליאה הרמב"ם (שם) פוסק כי בדבריו הסותרים **קיים** האב את הנדר והרי הוא תקף.

מדוע?

פשוט מאד. הכלל "כל שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אינו" קובע כי שתי **הגדרות הלכתיות** סותרות שנעשו יחד, אינן חלות כלל. ברם, הן כבר קבענו שלאחר ההקמה האב אינו יכול להפר מפני שכך קובעת **ההלכה**, ואילו לאחר הפרה אינו יכול לאשר מפני שכך **המציאות** שאין את מה לאשר. נמצא שההקמה וההפרה שנאמרו בצוותא אינן כשתי אחיות שכל אחת מהן דוחקת את רעותה מבחינה הלכתית, אלא ההפרה בלבד היא שאינה יכולה לחול "בזה אחר זה", לאחר ההקמה, אך מבחינה הלכתית אין מניעה שההקמה תחול "בזה אחר זה" לאחר ההפרה... מאחר שרק מי שאינו יכול לחול מבחינה הלכתית בזה אחר זה, הוא שאינו חל יחד, פסק הרמב"ם שההקמה תחול ורק ההפרה לא תחול].

"על כן יהיו בעיניכם כאילו הייתי פורטם" - הדי ב"כאילו"?

לקראת סיום לימוד מסכת נדרים נתמקד באחת הפעולות הידועות ביותר שנוקט כל יהודי מידי שנה, הלא היא התרת נדרים שרבים נוהגים לערכה בערב ראש השנה, על פי הנוסח שכתב השל"ה הקדוש. אנו פותחים: "שמעו נא רבותי! כל נדר וכל שבועה...". לאחר שמסיים

